

We verhandelen onze privacy

ZIJN SOCIAL MEDIA WEL SOCIAAL? IN HOEVERRE DRAAGT INTERNET BIJ AAN DEMOCRATISERING? EN WIE BEDRIJFT NU EIGENLIJK HANDEL MET WIE OP FACEBOOK? EEN GESPREK MET EEN FILOSOOF IS GOED VOOR ANDERE PERSPECTIEVEN. DE BIBLIOTHEEK LIJKT OP EEN INTERNETCAFÉ, STARBUCKS VOLDOET OOK PRIMA ALS ONTMOETINGSPLEK. IK SPRAK MET STINE JENSEN – ONDER MEER OVER *INTIEM KAPITAAL*.

Tekst en beeld: Erik Bouwer

Je neemt een ambivalente houding aan ten opzichte van Facebook, waarover je in 2007 al waarschuwde in *NRC Handelsblad*. Je laatste boek gaat over vriendschap en relaties in het digitale domein. Facebook staat doorlopend in de belangstelling en verandert regelmatig. Hoe ga je er nu mee om?

Alle boeken over social media zijn bij verschijning al aan een herziening toe, zo snel gaat het. Er zijn wel ontwikkelingen die de centrale gedachte uit mijn laatste boek versterken. Denk aan de nieuwe lay-out en de nieuwe privacy-instellingen van Facebook. Dat sluit goed aan op mijn thema 'intiem kapitaal'. Wie beheert onze gegevens? We zetten ze er zelf op, maar weten niet waar ze blijven. Dat element is alleen maar sterker geworden. Ondanks de snelle verande-

ringen staan twee thema's overeind: het debat over privacy en het debat over contacten. Het thema voor de boekenweek is niet voor niets 'vriendschap en andere ongemakken'.

We hebben er de laatste tijd veel online contacten – *weak ties* – bij gekregen. Sommige Amerikaanse onderzoekers beweren dat het aantal echte vriendschappen zou zijn afgenomen, van vier tot vijf naar twee tot drie. Die afname wijten ze aan het verschijnsel dat mensen te veel met hun werk bezig zijn en aan digitalisering. Er zijn ook mensen die dat onzin vinden: het is er gewoon *bijgekomen*. Maar zelfs dan: wat betekent die toename van Facebook- en LinkedIn-contacten?

Wat is Facebook in jouw ogen?

Ik zie het als een commerciële onderneming; er

worden zaken gedaan. Er zitten leuke kanten aan, maar ook asociale kanten. **Sherry Turkle** noemt dat 'alone together'. De meest asociale kant van het internet is dat het je gezelschap geeft van een apparaat, waardoor je denkt in gezelschap te zijn. Je zit bij het ontbijt je e-mail te checken, terwijl je kind ook aan de ontbijt tafel zit. Je veronachtzaamt je omgeving, dat kind concurreert vanaf jonge leeftijd met jouw apparaat. Kinderen hebben natuurlijk altijd wel ergens mee geconcurrerd in de aandacht van hun ouders. Met een apparaat kun je beter multitasken dan met een boek – daar heb je alle aandacht voor nodig. Ik vind het interessant om te onderzoeken hoe apparatuur en de vormgeving van bijvoorbeeld Facebook bemiddelt in intimiteit. Welke typen relaties zijn mogelijk? In het begin kon je alleen iets 'leuk vinden', reageren of delen. Dat werkt sturend voor de manier waar-

op je contacten legt. Een 'like', die we misschien minder van onze vrienden of ouders in real life krijgen, krijgen we nu vooral online, aan de lopende band. Je kunt zelfs jezelf een 'like' geven. Zo blijven de mensen hangen.

Facebook bepaalt de regels en verschaft je een instrumentarium. Is een echt sociaal netwerk, waar Geert Lovink (zie ook het artikel 'Like it or not' op pagina 16 – red.) over nadenkt, wel mogelijk? Of ben je altijd aangewezen op regels en instrumenten?

'Echt' en 'sociaal' zijn twee ingewikkelde woorden. We gebruiken steeds het begrip social media. Maar LinkedIn is gewoon een netwerk. Dat hoeft helemaal niet sociaal te zijn. En dat tweede woord? Ik heb een boek geschreven over liegen. De mens is een leugenachtig wezen; de leugens beginnen al bij het opstaan. Dat is maar

goed ook, we hebben een vorm van zelfbedrog nodig. Laat iedereen dus maar in de waan dat er sprake is van een sociaal netwerk, ik geloof er niet in. Verlangens naar echtheid duiken op, op het moment dat er kennelijk veel onechts gebeurt. Kijk naar slow food, slow seks. Slow betekent dan dat je terug wilt van kwantiteit naar kwaliteit, van leugenachtigheid naar echtheid. Het is een romantisch idee, net als streven naar de ware liefde. Er zijn filosofen die er op wijzen dat dat een uitvinding is van de achttiende eeuw waar we nog steeds veel last van hebben. De romanticus die streeft naar het ware echte leven is tevens de meest gekwelde. Aan de andere kant moet je natuurlijk iedere sociale impuls aanmoedigen.

Van belang is dat sociale netwerken *niet* democratiserend zijn: ze zijn gericht op kwantiteit. Je zult om dat te doorbreken met gesloten groepen moeten gaan werken, met afspraken – en dan verlies je het democratisch gehalte. Bij social media blijven ook gewoon grenzen te zijn, die we zelf mede bepalen: denk aan digitaal pesten. Aan de andere kant is er ook ruimte voor beestachtig gedrag zonder dat daar sancties tegenover staan.

Sommige mensen zijn van mening dat internet als geheel bijdraagt aan een democratischer wereld – omdat informatie vrij er kan stromen.

Voor democratie is het noodzakelijk dat je

tegensproken wordt en andere meningen hoort. Volgens **The Net Delusion** valt dit erg tegen en gaan we binnen onze eigen cirkels vooral op zoek naar bevestiging. Ook Anders Breidvik had een uitgebreid netwerk waarin verbanden zijn aangetroffen naar PVV'er Martin Bosma en **Pamela Geller**. Het is de vraag wat dat netwerk precies betekend heeft. Ook wijzelf bezoeken iedere dag dezelfde pagina's. Op die manier kom je weinig in aanraking met andere ge-

luiden. Aan de andere kant is er ook de stuwende kracht van alle informatie op internet, die ook als emancipatoir middel kan werken. Mensen zoeken meer op, komen meer te weten, worden mondiger. Aan de recente revoluties kun je zien dat internet mensen snel kan groeperen rondom een bepaalde emotie.

We wisselen feiten uit via korte zinnen, beelden via video's en foto's, maar doen we er daarna nog wat mee? Kortom, gaan we nog creatief om met onze informatie?

Mensen maken ontzettend veel foto's die ze opslaan. Je kunt digitale albums maken. Maar in veel gevallen schiften we niet meer zelf. Denk aan Wikileaks: 200.000 cables. Wie gaat ze lezen en beoordelen op relevantie? Gelukkig hebben de kranten dat gedaan waardoor we drie documenten overhouden die belangrijk zijn. Het is met name die tussenslag die het waardevol maakt. Daar heb je de informatieprofessional voor nodig. Door de enorme informatieberg missen we steeds vaker een verbindend element – waar verhalen normaliter voor zorgen – dat duidelijk maakt waar het om gaat. Dat geldt ook voor het websurfen, van link naar link. Leggen we nog wel inhoudelijke verbindingen of verbanden? De fantasie en creativiteit zijn er nog wel: mensen doen online allerlei creatieve dingen met tekst en beeld.

Op het sociale internet laten we dingen zien die we in het normale dagelijks leven niet tonen – bijvoorbeeld op straat of bij vrienden.

Hoe meer exhibitionistisch gedrag we vertonen, hoe meer we misschien wel verlegen worden. Er wordt steeds minder gebeld, sms volstaat. Het non-verbale, dat tachtig procent van onze communicatie bepaalt, wordt steeds meer uitgeschakeld en we worden er minder bedreven in. Misschien compenseren we dat wel online. Het kan ook zijn dat het internet onze ijdelheid faciliteert.

Is de bibliotheek wellicht de laatste plaats waar je 'gewoon mag zijn' (aldus Marleen Stikker), waar je je vrij kunt gedragen?

Dat is mooi geformuleerd, maar dat is eigenlijk ook van toepassing op Starbucks. Dat heeft dezelfde policy: je mag er gewoon gaan zitten, desnoods de hele dag, ook als je zwerver bent, op voorwaarde dat je een consumptie neemt. In de OBA zie je mensen achter de computer zitten, sommigen heel lang. Voor een deel is het ook een hangjongerenplek. Het is belangrijk dat zo'n soort plaats blijft bestaan.

Waarom?

Je hoopt dat die omgeving met de boeken en de muziek een stimulerend effect heeft. Misschien dat mensen geneigd zijn even iets anders te doen naast het computeren. Soms is de bibliotheek een veredeld internetcafé – ik vind het een leukere omgeving dan een internetcafé, er hangt een zekere sfeer en er is rust. Als jongeren games in de bibliotheek zou het leuk zijn als die games gericht zijn op boeken. De filosoof **Alessandro Barrico** heeft een interessante opvat-

ting over boeken: steeds minder boeken worden door meer mensen gelezen. Barrico gebruikt ook voor **bibliotheken** de metafoer van het spiegel. De dooier in het midden is het boek waar het ooit allemaal om begon, het eiwit daaromheen is groot geworden: de computers, de games, noem maar op. In zijn ogen is de bibliotheek vooral bezig met het eiwit. Het is aan de andere kant ook wel weer knap wat de OBA heeft neergezet. Er schuiven mensen aan bij OBA Live. Misschien heeft Marleen Stikker toch een punt: het is een neutrale omgeving, al is het een ingewikkelde vraag wat die dan precies inhoudt. Maar bibliotheken zijn onmisbaar als het gaat om lezen en educatie – daar hebben we het boek echt voor nodig.

Wat blijft er over van het bibliotheekgebouw als het e-book zijn intrede heeft gedaan?

De gewone boeken moeten blijven. Je zou moeten praten met **Alain de Botton** over de betekenis van het fysieke boek in de boekenkast. Dat draagt bij aan de sfeer van rust en neutraliteit. En het is gewoon cultuur. Er wordt al jaren geroepen dat het einde van het papieren boek en de krant in zicht zijn. Zo ver is het nog niet. Vooral nog geven fysieke boeken mensen nog steeds rust. Het bibliotheekgebouw zal wellicht een breder cultureel centrum worden dat zich ook richt op andere cultuuruitingen – zoals het nu eigenlijk ook al doet: muziek, debat, enzovoort. Voor kinderen blijf ik het leuk en belangrijk vinden dat er een plek is waar ze terecht kunnen voor activiteiten rondom het boek.

Is in lijn met Barrico informatie aan het devalueren – afnemend in waarde en betekenis – omdat we vrijwel alles delen? Of neemt het juist in waarde toe, omdat er door de groei en verspreiding van informatie meer mogelijk wordt?

We schipperen tussen anonieme en transparante vrijheid. In mijn boek bespreek ik het verschil tussen J.D. Salinger en Peter R. de Vries. De eerste heeft bijna geen interviews gegeven; daardoor werd informatie over zijn leven veel waard. Het gaf hem anonieme vrijheid, maar het maakte hem ook extra interessant. Peter R. de Vries daarentegen heeft niets te verbergen. Hij vertelt bijvoorbeeld dat hij een open relatie heeft, daardoor wordt zijn intieme kapitaal geen handelswaar voor anderen. Ik denk dat de meesten van ons er ergens tussen in hangen. We geven een beetje van onszelf, soms wat meer, soms wat minder, en proberen ons ‘gezond’ verstand te gebruiken. Maar heel bewust kiezen we meestal niet – totdat iets een keertje mis gaat. Er is onverwachts iets van onze bankrekening afgeschreven of iemand heeft jouw mail geforward. Dan gaan we er over nadenken.

Op Facebook zijn we een dataleverancier. We vertonen er vreemd gedrag: we laten ons nadrukkelijk exploiteren.

Dat noem ik de verhandelbare privacy, het intiem kapitaal. Het is een instrumenteel mensbeeld wat gefaciliteerd wordt: hoe kan ik jou gebruiken en hoe gebruik jij mij. Voor een deel accepteren we veel, omdat we zelf ook veel gebruiken. Daarom halen we ook vaak onze schou-

ders op als we denken aan wat Mark Zuckerberg verhandelt aan bedrijven. We verhandelen daar ook onszelf. Ik denk niet dat de grote groep dat door heeft. Mensen die het wel door hebben, gebruiken hun gezond verstand en worden op social media meer berekenend. Bij LinkedIn zijn de doelstellingen helder.

Worden we gelukkiger van internet of van Facebook?

We projecteren veel romantische verlangens op

internet. We hopen daar eenzaamheid op te lossen, de ware liefde te vinden, een huis te vinden... Geluk is natuurlijk een tamelijk hopeloos project. Er is een boek verschenen van Simon Critchly – **How to stop living and to start worrying** – en dat gaat tegen het idee in dat je het geluk kunt maken, een boek dat zich verzet tegen de levenskunst, of wat Critchly noemt de ‘Alain de Bottonisering’ van de filosofie: het idee dat overall troost en een oplossing voor is. We houden onszelf een beetje voor de gek door te denken dat we dat geluk inderdaad gaan vinden – misschien wel online. **IK**

Stine Jensen studeerde literatuurwetenschappen en filosofie, heeft verschillende boeken (romans en non-fictie) gepubliceerd en is universitair docent literatuurwetenschap

aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Daarnaast is ze literatuurcriticus Britse fictie en non-fictie voor *NRC Handelsblad* en opinieert met regelmaat over cultuur, politiek en beeldvorming. Ze schuift regelmatig aan in het panel bij het programma OBA Live.

Stine Jensen neemt deel aan de plenaire panel-discussie tijdens het komende NVB Jaarcongres. Ze zal daar debatteren met Marleen Stikker, Geert Lovink en de congresdeelnemers.